

С. А. Дразниця,
кандидат економічних наук,
завідувач кафедри фінансів і кредиту
Хмельницького інституту соціальних технологій
Університету "Україна"

УДК 330.36 (477)

ДОБРОБУТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Визначено суть та складові добробуту, а також методика його вимірювання. Проаналізовано складові доходів населення як чинників його добробуту та якісні показники добробуту. Запропоновано шляхи підвищення добробуту населення України.

Ключові слова: доходи населення, витрати населення, рівень добробуту, рівень життя.

Кожна людина, як і людство в цілому, прагне жити в достатку. Тому проблеми багатства, добробуту та шляхів і способів їх досягнення не залишалися поза увагою багатьох економістів. Проблеми добробуту неодноразово виступали об'єктами наукових досліджень, адже добробут є індикатором рівня якості життя як окремих індивідів, так і держави в цілому. Тому збільшення рівня добробуту є ознакою ефективності функціонування економічного механізму держави, його головною метою, що само по собі є бажаним для суспільства.

Поточний рівень добробуту є тим фактором, який стримує людський розвиток або сприяє йому, створюючи додаткові стимули або обмежуючи можливості індивідів та населення в цілому щодо реалізації активної економічної поведінки. На жаль, нині недостатньо дослідженою є система показників поточного рівня добробуту та динаміка добробуту населення України, що обумовлює необхідність подальшого вивчення закономірностей зміни рівня добробуту з метою розробки дійових заходів соціально-економічної політики.

Проблематика сутності добробуту представлена в роботах таких дослідників, як А. Маршал, Т. Гакаленко, А. Пігу, І. Бентам, Р. Адамс, А. Сміт та інших. Вирішенню проблеми індикаторів якості життєдіяльності присвячено наукові розробки зарубіжних авторів (Р. Адамс, Р. Барро, А. Бігстен, Дж. Галлуп, В. Нордхауз, М. Пундарік, М. Равальйон, А. Сен, П. Таунсенд, Дж. Тобін тощо) та українських дослідників, таких як О. Безтелесна, В. Близнюк, О. Грішнова, А. Колот, О. Кошулько, Е. Лібанова, В. Мортіков та ін.

Проте питання формування та управління добробутом населення на сьогодні є недостатньо дослідженим та описаним у науковій літературі, що обумовлює необхідність подальших досліджень із зазначеної теми.

Метою дослідження є визначення сутності поняття "добробут" та аналіз його показників в Україні.

Завдання дослідження:

- з'ясувати сутність та історичний розвиток поняття "добробут";
- вивчити надбання міжнародної наукової думки щодо основних методик його вимірювання;
- проаналізувати показники добробуту в Україні;
- виявити проблеми добробуту населення в Україні та запропонувати шляхи їх вирішення.

Теорія добробуту завжди була популярною, адже у ній містяться чинники еволюції суспільства і відображаються не лише матеріальні потреби, а ще й духовні та інтелектуальні. Але не дивлячись на це, її суть до кінця так і не розкрили. Щоб зрозуміти її, потрібно заглибитись у витoki самого поняття “добробут” і методи, за допомогою яких його розглядали у науковому світі у різні часи [1, с. 5]

У Стародавньому Китаї говорили, що добробут — це відповідність статусу людини з її рівнем життя [2, с. 19]. А. Сміт, основоположник класичної школи, мірилом добробуту вважав заробітну плату [2, с. 21]. На думку Дж. Бентама, добробут визначається щастям найбільшої кількості людей [2, с. 22]. Представники австрійської школи маржиналізму К. Менгер, Ф. Візер, Б. Бем-Баверк великого значення надавали індивідуальним оцінкам корисності, зіставленням вигод і втрат, споживчим очікуванням, розробили способи обчислення загальної корисності.

У другій половині XIX — на початку XX ст. акценти перемістилися з політико-економічного на економіко-статистичний напрям аналітичної оцінки добробуту, відбувся перехід від макро- до мікрорівня.

Проблемність визначення величини добробуту населення спонукала вчених до введення поняття економічного добробуту. Оскільки величину соціального добробуту неможливо виразити кількісною мірою, то вчені ввели поняття економічного добробуту, під яким розуміють частину загального добробуту, яка може бути виміряна за допомогою грошей.

В економічній літературі існує загальноприйняте визначення добробуту: “Добробут — це є позитивний фізичний, соціальний та ментальний стан, який є результатом діяльності не тільки індивіда, але й доступності суспільних благ та відносин з іншими людьми. Він є наслідком задоволення базових потреб, відчуття сенсу життя у людей та можливості досягнення важливої для них особистої мети та участі у суспільному житті. Все вищезазначене повинно підтримуватися умовами, що включають у себе гарне здоров’я, фінансову забезпеченість, наявність оплачуваної роботи, суспільну взаємодопомогу, можливість стати членом суспільної групи, щоб проявити свої інтереси, а також здорове та приємне середовище існування”.

Добробут є одним з показників якості життєдіяльності населення.

Дослідження методологічних засад вимірювання добробуту в економічній науці здійснювалося в кількох контекстах:

1. *Вимірювання суспільного добробуту.* Це завдання вирішується в межах такого наукового напрямку, як економіка добробуту, переважно шляхом аналізу поточного стану і динаміки ВВП та нерівності розподілу багатства (доходів).

2. *Вимірювання якості розвитку.* Цей підхід передбачає розробку таких методик оцінювання якості життєдіяльності, які вимірюють результат забезпеченості благами для людського або соціального капіталу.

3. *Вимірювання рівня та якості життя.* Здійснюється за допомогою факторів, що обумовлюють доступність благ, та через визначення кількості наявних благ у індивіда (населення).

Для якісної оцінки рівня життя та добробуту існує система показників: інтегральні показники рівня життя, до яких входили макроекономічні, демографічні, показники економічної активності та пенсійного забезпечення населення; показники матеріальної забезпеченості населення, що містять доходи населення, нерівність у розподілі доходів між окремими групами населення та показники бідності населення; рівень і структура особистого споживання; житлові умови населення; соціальна напруженість.

Як зазначалося вище, досі науковцями не виділена множина показників, які варто використовувати для оцінювання економічного добробуту населення, не розроблено методики розрахунку величин цих часткових показників, не запропоновано достатньо ефективного алгоритму визначення рівня економічного добробуту домогосподарств країни.

Виходячи з того, що суспільний добробут визначається повнотою забезпеченості населення країни життєво необхідними засобами (матеріальними, соціальними, культурними, духовними та екологічними благами), в першу чергу до показників добробуту слід віднести валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення, рівень податкового навантаження на доходи громадян та диференціацію доходів в Україні.

Показник ВВП на душу населення протягом останніх десяти років має тенденцію до зростання (рис. 1).

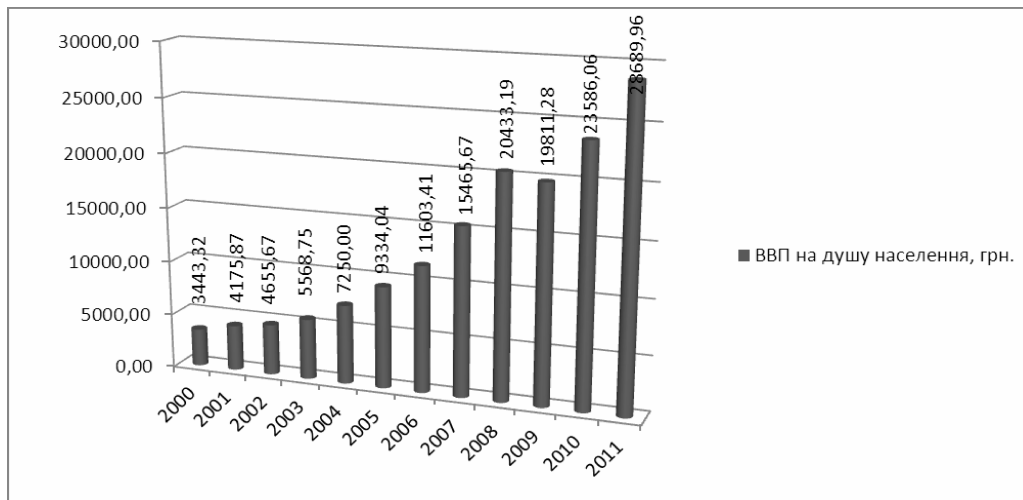

Рис. 1. Динаміка ВВП на душу населення [3]

При проведенні економіко-статистичного аналізу розподілу населення за середньодушовими доходами ми виявили, що у 2011 році найбільш поширеними були середньодушові доходи (рис. 2) в межах 1 020–1 200 грн. на місяць.

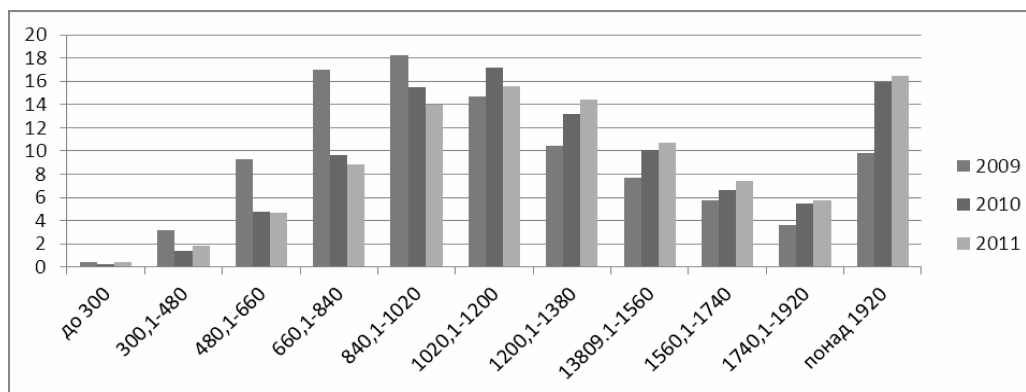

Рис. 2. Розподіл населення за рівнем середньодушових доходів по роках [3]

Крива Лоренца (рис. 3) ілюструє наявність суттєвої поляризації населення за ознакою матеріальної забезпеченості у 2011 році.

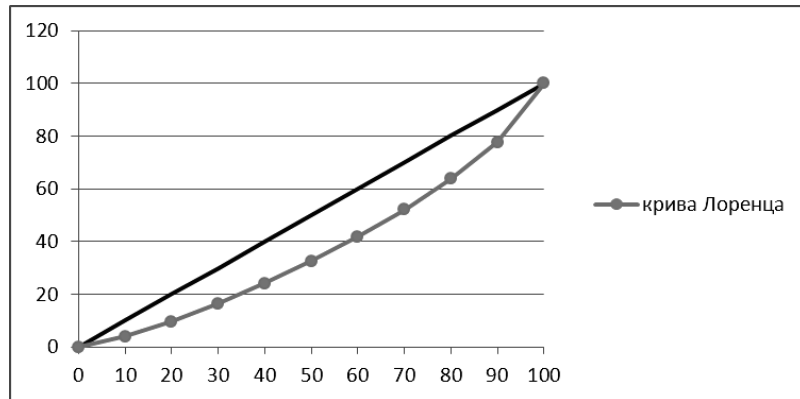

Рис. 3. Крива Лоренца (2011 рік) [3]

Виходячи з вищенаведених даних, українське суспільство можна визначити як суспільство соціальної рівності, але, за даними Світового банку, індекс Джині по загальних доходах у 2008 р. становив 0,47 [4]. Такий показник відповідає суспільству зі значним майновим розшаруванням населення. Тому варто підкреслити, що незалежно від обставин і особливостей політичної та економічної ситуації, в Україні продовжують приховувати реальний розподіл національного доходу. Оцінка нерівності в Україні не враховує незадекларованих грошових доходів, неформальної (тіньової) економіки, рівень тінізації якої, за даними вітчизняних експертів, піднявся від 30–40 % від офіційного ВВП на початку ХХІ ст. майже до 60 % у 2010 р. [4].

За розробками вітчизняних науковців виявляється тенденція: якщо раніше обговорювалися такі категорії добробуту, як рівень життя, величина доходів, то на сьогодні більш актуальною є тема вимірювання стану і динаміки людського капіталу, людського потенціалу, людського розвитку.

При характеристиці якісних показників добробуту населення України, на нашу думку, необхідно розглянути демографічну ситуацію, індекс людського розвитку та рівень купівельної спроможності громадян.

Показником, що опосередковано свідчить про рівень якості життя, а згодом і добробуту, є демографічна ситуація в країні (рис. 4).

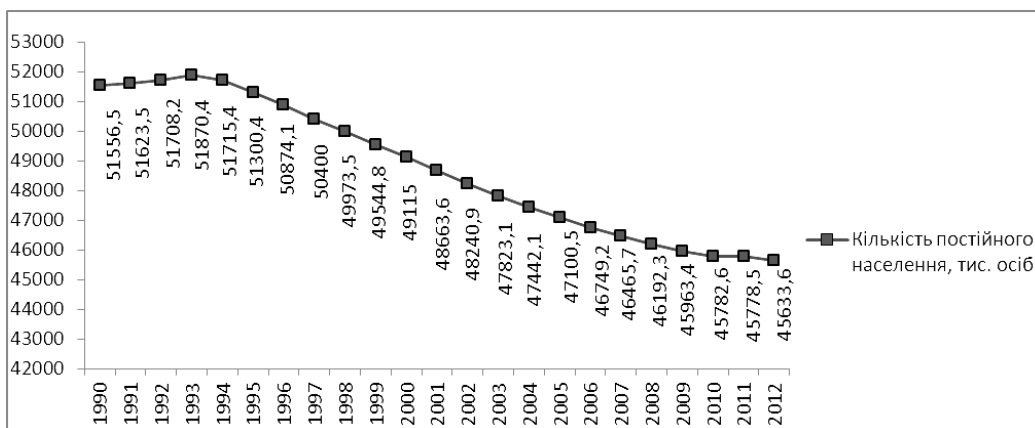

Рис. 4. Динаміка чисельності населення України [5]

Сумарним показником розвитку людини є індекс розвитку людського потенціалу. Він демонструє середній рівень досягнень країни в таких вимірах людського розвитку: довголіття та здоров'я, доступ до знань та гідний рівень життя. Це середнє геометричне індексів, що відображають досягнення по кожному виміру. За розрахунками Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), у 2010 році Україна належала до країн з високим рівнем розвитку людського потенціалу і займала в рейтингу 76 місце із 187 країн і територій. Індекс людського розвитку становив 0,729. Динаміку зміни цього індексу можна простежити на рис. 5 [6].

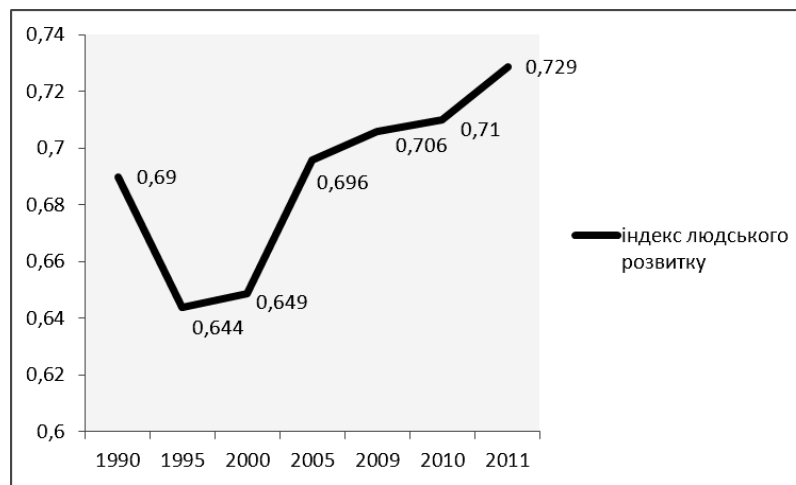

Рис. 5. Динаміка індексу людського розвитку

Отже, протягом років економічного зростання спостерігається підвищення рівня добробуту населення України, хоча при цьому він залишається відносно низьким. Якщо такі показники, як співвідношення доходів на душу населення та прожиткового мінімуму, рівень бідності приблизно повторюють динаміку ВВП на душу населення, то позитивного впливу останнього на зміну показників диференціації доходів та демографічної ситуації не відзначається. Також не відповідає загальній тенденції індекс людського розвитку.

До того ж низький рівень добробуту через ірраціональність виробництва і споживання, низьку доступність матеріальних благ згубно впливає на економічне зростання держави, адже ці фактори неминуче призводять до диспропорцій економіки держави, тим самим знижуючи її конкурентоздатність та інвестиційну привабливість.

Для збільшення добробуту населення країни важливим фактором виступає створення умов для зростання доходів, одержуваних від трудової діяльності. При розробці відповідних заходів політики доходів і зайнятості слід враховувати те, що збільшення реальних трудових доходів населення може бути наслідком, по-перше, стабілізації макроекономічної динаміки, що забезпечує зростання реальної заробітної платні населення, по-друге, встановлення економічно та соціально обґрунтованих рівнів мінімальної заробітної плати і, по-третє, забезпечення оптимальної міжпрофесійної і міжгалузевої диференціації заробітної плати всіх категорій працюючих.

Ще однією необхідною умовою для зростання добробуту населення в Україні є реформування системи соціального захисту.

Отже, для підвищення рівня добробуту населення України пропонуємо вжити такі заходи:

1. Змінити вектор соціальної політики держави (забезпечити можливість отримання якісної освіти, медичного обслуговування та належного рівня життя);
2. Збалансувати доходи населення;
3. Оптимізувати бюджетні видатки;
4. Здійснити соціалізацію вітчизняного бізнесу;
5. Забезпечити прозорість економіки та творчий характер ведення господарства.

На основі проведеного дослідження ми дійшли висновку, що суспільний добробут — це фінансова забезпеченість населення необхідними матеріальними та духовними благами, що задовольняють певні потреби людей.

Протягом років економічного зростання відзначається підвищення рівня добробуту населення України, хоча при цьому він залишається відносно низьким.

З метою підвищення рівня добробуту населення України пропонуємо змінити вектор соціальної політики держави (забезпечити можливість отримання якісної освіти, медичного обслуговування та належного рівня життя), збалансувати доходи населення, оптимізувати бюджетні видатки, здійснити соціалізацію вітчизняного бізнесу, забезпечити прозорість економіки та творчий характер ведення господарства.

Оскільки процес підвищення рівня добробуту населення України гальмується низкою об'єктивних та суб'єктивних факторів, ця тема є проблемною та актуальною, що, у свою чергу, обумовлює проведення додаткових наукових досліджень у цій галузі.

Список використаних джерел

1. *Базилінська, О. Я.* Макроекономіка [Текст] : [навч. посіб.] для студ. вузів / О. Я. Базилінська ; М-во освіти і науки України. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 442 с.
2. *Молчанов, В.* Теоретичні підходи дослідження добробуту населення України у XIX — на початку XX ст. / В. Молчанов // Краєзнавство. — 2010. — № 3. — С. 19–27 [Електронний ресурс] Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/kraeznavstvo/2010_3/5.pdf.
3. Статистична інформація [Електронний ресурс] Державна служба статистики України. — URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. *Ігнатюк, А. О.* Методичні підходи до вимірювання розвитку суспільного добробуту / А. О. Ігнатюк // Економічний простір. № 34, 2010. [Текст] Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_34/Zmist/6PDF.pdf.
5. Демографічна ситуація в Україні у січні 2012 року (із “Доповіді “Про соціально-економічне становище України за січень–лютий 2012 року”) [Електронний ресурс] Офіційна сторінка Всеукраїнського перепису населення. — URL : http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/press/2012/p2012_01.asp.
6. *Науменко, А. С.* Вплив добробуту на економічне зростання / А. С. Науменко [Електронний ресурс] Електронний архів Харківського національного економічного університету. — URL : http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/992/1/Науменко_А.С._Вплив_добробуту_на_економічне_зростання.pdf.

*Рекомендовано до друку кафедрою фінансів і кредиту
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету “Україна”
(протокол № 8 від 5 березня 2013 року)*

Надійшла до редакції 25.03.2013

Дражницька С. А. Благополуччя населення України: проблеми і шляхи їх вирішення

Визначено сутність і складові благополуччя, а також методику його вимірювання.

Проаналізовано складові доходів населення як показників його благополуччя і якісні показники благополуччя. Предложено шляхи підвищення благополуччя населення України.

Ключові слова: доходи населення, витрати населення, рівень благополуччя, рівень життя.

Drazhnytsia, S. A. Welfare in Ukraine: Problems and Solutions

The article defines the content and components of well-being and its measurement methods.

The content of population incomes as factors of well-being and quality indicators has been analyzed. Ways of improving the welfare of the population of Ukraine.

Keywords: income, spending, level of welfare, quality of life.

